

STIMULY ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU V POHRANIČNÍCH OBLASTECH (na příkladě okresu Náchod)

Irena SMOLOVÁ

Abstract

The importance of the tourism as an economic branch becomes in last years more and more significant, not only in the world, but also in the Czech Republic. It is clear from the share of the tourism in the State's foreign-currency income and in the creation of the gross domestic product (3.75 thousand mill. USD in 1997, 7 % share in the gross domestic product). Globally, we have to realise that Prague, that covers approximately two thirds of the income from the foreign tourism in the Czech Republic, has the main share in this growth. On the contrary, the border regions, as West Bohemian spa area and attractive mountain centres of the Krkonoše and Šumava mountains, whose potential has very high parameters from the point of view of tourist and holiday geographically-localisation factors, represent considerably smaller shares.

Key words: tourism, border region, geographical attraction, holiday infrastructure

1. Úvod

Marginalita území neznamená nutně druhořadou úlohu v regionálním rozvoji. Cestovní ruch, jak se ukazuje, může být vhodným nástrojem regionální politiky, který si zaslouží větší pozornost zainteresovaných státních a soukromých institucí. Startovací podmínky regionů jsou však místy velmi odlišné, a tak jakékoliv rozvojové projekty v území vyžadují nejprve důkladnou analýzu jejich stavu. Kromě přírodního potenciálu, jehož úloha je v cestovním ruchu takřka nezastupitelná, rozhoduje o perspektivě regionu také existence nadprůměrných socioekonomických ukazatelů, které směřují zejména do oblasti rekreační infrastruktury (naplnění kapacit v odpovídající kvantitativní a kvalitativní struktuře). Ukazuje se, že primárním vstupům pro rozvoj turismu kombinačně lépe odpovídají marginální regiony než vnitrozemí, což v obecné rovině lze doložit na příkladu pohraniční oblasti Náchodska. Zde totiž přírodní, socioekonomické a kulturně-historické předpoklady vytvářejí vhodný mix, který je žádoucí stimulovat, aby efekt návratnosti investic do odvětví dosahoval kratších časových relací.

2. Charakteristika okresu

Okres Náchod leží v severovýchodní části Čech, kde na severu a východě hraničí s Polskou republikou, na západě s okresem Trutnov, na jihu s okresy Hradec Králové a Rychnov nad Kněžnou. Rozlohou 852 km² se řadí mezi menší okresy České republiky, počtem obyvatel (více než 112 tis.) mezi středně velké okresy a hustotou 132 obyvatel na 1 km² jeho pozice odpovídá průměru České republiky. Sídlní struktura okresu Náchod je pozůstatkem disperzního zemědělského osídlení minulých století. Postupný úbytek obyvatel z venkovských sídel

Mgr. Irena SMOLOVÁ

Katedra geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého, třída Svobody 26, 771 46 Olomouc

a příliv obyvatelstva do sídel větších byl v minulosti a je také i v současnosti ovlivněn ekonomickým a sociálním vývojem. Severní část okresu je méně osídlena než jeho jižní část. V důsledku odsunu německého obyvatelstva po roce 1945 dochází ke značnému úbytku populace na Broumovsku a Teplicku, které se do dnešních dnů nepodařilo plnohodnotně nahradit. Tomu také odpovídá diverzifikace hospodářské základny okresu, kdy průmyslová orientace „jihu“ nedosahuje v mikroregionálním měřítku významnosti „severu“ v oblasti cestovního ruchu a rekreace na Náchodsku.

3. Přírodní a kulturně-historické atraktivity území

Analýza přírodních předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu v okrese Náchod ve srovnání s jinými oblastmi poukazuje na vyšší stupeň diverzity přírodních atraktivit, který je podmíněn pestrá geologickou stavbou a geomorfologickým vývojem území. Zejména severní část okresu představuje jednu z mála oblastí Českého masívu, kde morfologické prvky věrně kopírují geologickou strukturu. Synklinální stavba permokarbonu a svrchní křídly předurčuje severní části okresu morfologicky stupňovitou stavbu. Stupně jsou výsledkem selektivní denudace, která vypreparovala odolné soubory hornin. Jednotlivé stupně (kuesty) se nejvýrazněji projevují v morfologii krajiny v oblasti polické křídové pánve, která v tomto směru představuje klasickou oblast kuest. Strukturu stupňů narušuje říční systém Metuje vytvářející v severní části okresu hluboce zařízlá údolí. Značná pestrost geomorfologických tvarů na relativně malém území (Adršpašsko-teplické pískovcové skalní město, Ostaš, Broumovské stěny) je vyhledávaným cílem tisíců návštěvníků, přičemž dominují pískovcová města, a to především Skalní město Adršpach, které ročně navštíví kolem 250 tisíc turistů.

Severní část regionu z velké části vyplňuje území CHKO Broumovsko, které díky statutu chráněného území a tím i omezení územních investičních aktivit dostává význam alternace v podobě méně masivních forem cestovního ruchu a rekreace (cykloturistika, agroturistika). Relativně méně příznivější rekreační podmínky jižní části okresu kompenzuje sportovně-rekreační areál vodní nádrže Rozkoš (1 000 ha), která vedle funkce regulační plní také funkci střediska nadregionálního významu.

O polyfunkčnosti dané možnostmi kombinace letních a zimních forem cestovního ruchu lze hovořit pouze v okrajových částech okresu, kam zasahují horské celky ze sousedních regionů. Na severovýchodě tvoří státní hranici Javoří hory s relativní výškovou členitostí 400 – 500 m a dobrými sněhovými poměry, kde jediným střediskem zimní rekreace je lokalita Janovíčky. Obdobné orografické poměry jsou i v jihovýchodní části okresu (Orlické hory) a v západní části Červenokostelecka v Jestřebích horách.

Vysoká koncentrace kulturních a historických památek na území okresu Náchod způsobuje, že jde o region s významným stupněm rekreační atraktivity. Zdejší spektrum kulturně-historických pamětihodností je schopno každoročně vázat na sebe početnou návštěvnickou klientelu, především z řad tuzemských návštěvníků, která následně příznivě rozvíjí služby pro cestovní ruch v regionu. Typická pro okres je poměrně hustá síť veřejnosti přístupných památkových objektů, které ročně navštěvují desetitisíce turistů. Mezi nimi dominují dvě typologicky odlišné skupiny památek. První tvoří návštěvnické atraktivní objekty zámecké architektury v prostoru jihovýchod (Náchod, Nové Město nad Metují, Ratibořice), druhou pak

vzácné barokní stavby církevní a lidové architektury na Broumovsku. Široké spektrum turisticky zajímavých objektů doplňují památky vojenské architektury jako pevnost Josefov u Jaroměře či Dobrošov u Náchoda.

4. Rekreační infrastruktura

Při posledním statistickém šetření rekreačních objektů tzv. „druhé bydlení“ v roce 1991 bylo na území okresu Náchod zjištěno celkem 4 480 rekreačních objektů. Ve srovnání s rokem 1971 jde o počet více jak dvojnásobný, přičemž nejvýrazněji se na tomto nárůstu podílely neobydlené rodinné domky, jejichž podíl představuje cca 60% všech rekreačních objektů. Příčinou tohoto stavu spatřujeme v dřívější neochotě národních výborů k vyčleňování trvale neobydlených starších domků z bytového fondu, ačkoliv o trvalé bydlení v nich nebyl zájem.

Tab. 1. Struktura rekreačních objektů v okrese Náchod (stav k 3.3.1991)

Region	Rekreační chaty a domky	Rekreační chalupy	Nevyčleněné rekreační chalupy	Celkem
Broumovsko	120	220	414	754
Jaroměřsko	29	1	294	324
Policko	111	49	418	578
Hronovsko	20	32	281	333
Č. Kosteletsko	363	24	261	648
Č. Skalicko	177	55	415	647
Náchodsko	475	22	381	878
Novoměstsko	99	38	181	318
Okres Náchod	1394	441	2645	4480

Pramen: SLBD, ČSÚ, 1991

Srovnáme-li hustotu rekreačních objektů v podílu na 100 obytných staveb s průměrem dosaženým ve Východočeském kraji, vyznívá okres Náchod podprůměrně, zatímco výrazněji převyšuje průměr České republiky (16,4% proti 12,6%). Více jak 2/3 všech rekreačních objektů tvoří vyčleněné i nevyčleněné rekreační chalupy. Příčinou tohoto stavu je především skutečnost, že po skončení druhé světové války po odsunu německého obyvatelstva nebyly v pohraniční části okresu (zejména Broumovsko) všechny rodinné domky nebo zemědělské usedlosti obsazeny, a tak řada těchto objektů změnila svůj charakter na rekreační. Naproti tomu převaha rekreačních chat a domků je typická pro rekreační zázemí měst Náchoda, Červeného Kostelce a České Skalice (viz tab. č.1). Nejméně příznivá, měřeno kritériem výskytu rekreačních objektů, je situace na Jaroměřsku, kde zemědělský charakter krajiny dovoluje jen minimálně rozvíjet aktivity v cestovním ruchu a rekreaci. Největší kumulaci rekreačních objektů sledujeme ve střední části okresu v prostoru rekreačních zázemí měst Červený

Kostelec – Česká Skalice – Náchod, která představuje zhruba polovinu všech rekreačních objektů na území okresu Náchod. Naproti tomu polovina rekreačních chalup vyčleněných z bytového fondu v okrese je lokalizována v rekreační oblasti Broumovska.

Terénním šetřením na jaře roku 1997 bylo zjištěno celkem 117 ubytovacích zařízení, fungujících na komerčním principu, což reprezentuje více než 5% stavu těchto ubytovacích zařízení východočeského regionu. Ve vnitřní struktuře lze vyčlenit 35 hotelů, 35 penzionů, 19 jednotek ubytování v soukromí a dalších 28 zařízení skupiny kempingy, chatové osady, tábory a turistické ubytovny, které jsou vyhledávaným cílem cenově levněji orientované klientely. Celková kapacita přesahuje 5 tis. lůžek.

Tab. 2. *Struktura lůžkové kapacity komerčních ubytovacích zařízení (květen 1997)*

Region	Hotely	Penziony	Soukromí	Ostatní	Celkem
Broumovsko	322	416	37	1183	1958
Jaroměřsko	97	–	–	–	97
Policko	113	43	–	348	504
Hronovsko	48	78	–	60	186
Č. Kostecko	21	–	20	74	115
Č. Skalicko	173	10	16	614	813
Náchodsko	385	337	51	175	948
Novoměstsko	416	25	–	65	506
Okres Náchod	1575	909	124	2519	5127

Poznámka: v tabulce jsou uváděna pouze stálá a příležitostná lůžka

Pramen: vlastní výpočty

Ve struktuře lůžkové kapacity převažuje nabídka lůžek v cenově levnějších hromadných ubytovacích zařízeních typu autokempinky, chatové osady či turistické ubytovny (uváděna v kategorii „ostatní“ lůžka), které představují polovinu veškeré nabízené kapacity v okrese (49,1%). Naproti tomu nabídka lůžek v cenově dražších zařízeních, jako jsou hotely, představuje asi třetinový podíl a společně s lůžky v penzionech tento podíl vzroste na přibližně poloviční účast (48,4%). Jen nepatrný význam z hlediska nabízené lůžkové kapacity v okrese mají ubytování v soukromí (tzv. „Privat“ či „Zimmer frei“), jejichž účast na trhu cestovního ruchu a rekreace má doplňkový charakter.

Přibližně v každé druhé ubytovací jednotce jsou turistům k dispozici restaurační zařízení, přičemž jejich zastoupení klesá s kategorií ubytovacího zařízení. Zatímco skoro v každém hotelu v okrese mají návštěvníci možnost využít stravovacích služeb, v penzionech se jejich nabídka redukuje na polovinu. Výrazněji dále klesá zastoupení barů a kaváren v ubytovacích zařízeních a představuje asi 70% stavu restaurací ve sledovaných skupinách zařízení. Pouze necelá polovina hoteliérů uvedla možnost konání kongresů, kursů či seminářů v jejich ubytovacím zařízení, v případě penzionu tyto služby poskytuje necelá třetina majitelů. Neutě-

šený stav nabízených služeb v areálech ubytovacích zařízení na území okresu Náchod dokládá rovněž i omezená nabídka služeb jako fitness centra, sauny, bazény, koupaliště, tenisové kurty, nebo možnost využít zprostředkovatelských služeb zařízení (půjčovny apod.).

Na území okresu Náchod bylo při květnovém průzkumu v roce 1997 dále zjištěno celkem 321 komerčních stravovacích zařízení s více než 11 tisíci stálých míst u stolů, což představuje průměr 36 míst na 1 stravovací zařízení. Příležitostně (v sezóně) je tento stav možné navýšit o dalších zhruba 3 500 míst, což v letním rekreačním období znamená jednorázově zvednout nabídku na více než 15 tis. míst u stolů.

5. Dopravní infrastruktura

Lokalizace hlavních dopravních tras s dobrým napojením silnic a železničních tratí nižšího řádu v jižní polovině okresu podmiňuje výraznou nerovnoměrnost v intenzitě dopravy a hustotě dopravních cest v rámci okresu. Ve svém důsledku způsobuje izolovanost severní části okresu. Osou husté silniční sítě v jižní části okresu je mezinárodní trasa E67 z Prahy do Hradce Králové, dále do Náchoda a Polska. V příčném směru k ní vede silnice I/14 z Trutnova, Červeného Kostelce do Náchoda, Nového Města nad Metují a Dobrušky. V prostoru Broumovska je dostatek vedlejších silnic s malou frekvencí nákladní dopravy a s dobrým povrchem, které jsou vhodné pro cykloturistiku.

Silniční síť předurčuje existenci sítě dopravních služeb, jako jsou autoservisy, autoopravny, čerpací stanice pohonných hmot, cykloopravny apod. S ohledem na již zmíněný dopravní systém okresu vykazují dopravní služby ve svém prostorovém rozmístění značnou heterogenitu. Koncentrují se jednak do měst, kde pro zajištění potřeb účastníků cestovního ruchu slouží více než polovina z celkové nabídky dopravních služeb okresu a dále v trase dvou již zmíněných dopravních koridorů. V zóně šíře do 2 km od mezinárodní silniční trasy E67 jsou soustředěny přibližně 2/5 dopravních motoslužeb. Naproti tomu celou severní část okresu Náchod (mikroregion Broumovsko a Policko) charakterizuje nedostatečná nabídka dopravních služeb. Přitom jde o území s výskytem tří hraničních přechodů do Polska (s omezením tonáže). I přes velmi vhodné podmínky pro cykloturistiku v této části okresu a jiné formy cestovního ruchu, není tato skutečnost nabídkou dopravních služeb patřičně zohledňována.

Území okresu Náchod se vyznačuje poměrně hustou železniční sítí, kterou tvoří celostátně významná trať 030 (Pardubice, Hradec Králové přes Jaroměř, Starou Paku do Liberce) a mezinárodně významná trať 026 z Chocně přes Náchod, Teplice nad Metují, Meziměstí do Mieroszowa, dále směřující do Wrocławu. Oblastně jsou pak důležité trasy 033 Václavice – Starkoč a 032 vedoucí z Jaroměře přes Starkoč do Trutnova. Rekreačně významnou je zejména lokální trať 047 z Teplic nad Metují přes Adršpach do Trutnova, která z více než 3/4 lemuje Adršpašsko-teplické skalní město.

Na území Náchodska funguje celkem 5 letišť, jež mají charakter sportovně-rekreačních (vyhlídkové lety). Jsou to aerokluby v Novém Městě nad Metují, Velkém Poříčí u Hronova, Broumově, Jaroměři a Vysokově u Náchoda.

S ohledem na méně příznivé orografické poměry okresu, dané relativní výškovou členitostí reliéfu, slouží lyžařské vleky pouze jako doplňková zařízení. Nejnavštěvovanější lokalitou zimních sportů jsou Janovičky v Javořích horách na Broumovsku. Mezi významnější oblasti

zimní rekreace lze dále počítat ještě jihovýchod okresu, kam zasahují nejsevernější výběžky Orlických hor a členitější západní část Červeno-Kostelecka v Jestřebích horách.

6. Závěr

Rozvojový potenciál cestovního ruchu a rekreace na území Náchodska lze ve srovnání s jinými pohraničními regiony České republiky hodnotit v celku pozitivně, a to jak po stránce přírodních tak také socioekonomických a kulturně-historických předpokladů.

Kromě již zmíněných přírodních atraktivit se území okresu vyznačuje vhodně diverzifikovanou hospodářskou základnou, která vytváří solidní zázemí pro větší dynamiku rozvoje tohoto terciérního odvětví (podprůměrná míra registrované nezaměstnanosti, vyšší úroveň míry podnikatelské aktivity apod.). Naproti tomu rekreační infrastruktura nedosahuje žádaných kvantitativních a kvalitativních parametrů. Jde zejména o ubytovací a stravovací zařízení, která sice zajišťují ekonomicky nejefektivnější pobytovou návštěvnost, avšak absentují v širší nabídce rozmanitých turistických služeb. V tomto ohledu lze konstatovat, že stávající technická sportovní a kulturně-rekreační vybavenost ve většině turistických středisek okresu je slabou stránkou jejich dalšího rozvoje. Tuto úroveň vybavenosti již dále však nelze srovnávat s jinými středisky a centry v České republice, ale s kvalitativně podstatně jiným standardem v turisticky vyspělých zemích Evropy (např. Rakousko, SRN). Ten je totiž nezbytnou podmínkou pro konkurenceschopnou rekreační nabídku a reklamu regionu Náchodska.

INCENTIVES OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM IN BORDER AREAS (example of the district of Náchod)

Irena SMOLOVÁ

Summary

Developmental potential of the tourism and recreation in the district of Náchod may be evaluated as positive, compared to other border regions of the Czech Republic, both from the point of view of natural and socio-economic and cultural-historical conditions.

Besides the above-mentioned natural sights, the area of the district has a conveniently diversified economic basis, creating a good background for a higher dynamism of the development of this tertiary branch (below-average registered unemployment, higher level of the entrepreneurial activity etc.). On the other hand, the holiday infrastructure does not meet required quantitative and qualitative parameters. Above all, we speak about accommodation and catering facilities, which provide the economically most efficient stay attendance rate, but lack various tourist services. In this respect, we may state that the present technological sport and cultural-recreational equipment in most tourist centres of the district is a weak point of their further development. This level of equipment may not be further compared with other centres in the Czech Republic and with a substantially different standard in the developed countries of Europe (e. g. Austria, Germany). This standard is, however, a necessary condition of a competitive holiday offer and publicity of the district of Náchod.

Recenzent: Doc. RNDr. Viliam Lauko, CSc